

AAN DE RANDEN VAN DE DAG

Femke van der Laan

Aan de randen van de dag

Het verhaal van een liefde

Nieuw Amsterdam

Eerste druk januari 2022
Tweede druk februari 2022

© Femke van der Laan 2022

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Moker Ontwerp

Foto auteur © Frank Ruiter / Lumen

NUR 320

ISBN 978 90 468 2405 4

www.nieuwamsterdam.nl

*Falling, yes I am falling
And she keeps calling
me back again*

Uit: John Lennon, Paul McCartney,
'I've Just Seen a Face'

Plesmanlaan

We zaten met z'n tweeën in een kamertje. Hij zag grauw. We wachtten op de arts. Het was dinsdag, aan het einde van de ochtend, er was net een MRI gemaakt.

Eigenlijk moesten we naar huis. 'U kunt donderdag terugkomen voor de uitslag,' werd er gezegd. Ik weigerde. 'Hij kan niet meer.' Dat gold net zo goed voor mezelf.

Hij had al sinds begin november pijn. Het was inmiddels eind januari.

Het was een watertaxiritje in Rotterdam geweest waarbij hij even wankelde. Hij greep zich vast aan een lus en hing een kort moment aan zijn linkerarm.

Ik stond hem aan wal op te wachten. Hij vertelde dat hij bijna was flauwgevallen van de pijn. Zoiets had ik hem nog nooit horen zeggen.

Daar, op de kade, ging het weer. Dat kende ik wel.

We speculeerden tijdens de rit naar huis over een diagnose. Gekneusd, verdraaid, gescheurd, gebroken, vast morgen weer over. De volgende dag zaten we op de eerste hulp. Het was zondag. Ze vonden niets.

Het werd december en Kerstmis, er kwam een nieuw jaar en de pijn bleef. Er werd nog een keer gekeken. Weer werd er niets gevonden. Hij kon zichzelf niet meer aankleden, slapen deed hij nauwelijks en alleen maar rechtop. Er werd overlegd, er moest wat gebeuren. Hij mocht komen voor een MRI, in het ziekenhuis waar we nu zaten, het ergste ziekenhuis. Niet omdat ze aan het ergste

dachten, maar omdat hij daar het snelste aan de beurt zou zijn.

Wij dachten ook niet aan het ergste. We speculeerden nog steeds. Gekneusd, verdraaid, gescheurd, gebroken, vast morgen weer over. En anders iets met gips.

Ik had ons niet naar huis laten gaan. We zouden het zo horen. Er werd alleen nog even gewacht op het inladen van de foto's. We praatten elkaar het wachten door, over de dag, over de week, praktisch praten, met een gat erin, omdat we nog niet wisten met welke oplossing ze zouden komen. Daarna stuurden we de oudste een appje, dat we wat later zouden zijn, dat we meteen de uitslag zouden krijgen, dat dat handig was. We stuurden een foto mee, van ons samen, met onze duimen in de lucht.

Toen ik de foto een paar dagen later terugzag, snapte ik niet dat ik het niet allang gezien had, begreep ik de verwarring niet meer die ik gevoeld had toen de arts binnenkwam, ging zitten en zei: 'Ik weet even niet waar ik moet beginnen.'

We werden alleen gelaten daarna. Er zou een andere arts komen, eentje voor de longen. Nu hadden we de korte versie gehoord, dat er iets in zijn longen zat, en daarbuiten, op andere plekken. Wat het allemaal precies betekende zou de volgende ons vertellen.

Ik keek naar hem.

'Ja, meisje.'

Ik wilde zeggen dat hij dood zou gaan, *je gaat dood*, en misschien nog hoe absurd dat was, *nou ja, zeg*, maar ik zei het niet.

Ik legde mijn hand op zijn knie.

'Gaat het?' vroeg ik uiteindelijk.

'Ja.' Hij knikte. 'En met jou?'

'Ja, ook.'

'Wij kunnen dit, meisje.'

'Ja.'

We spraken achttien lettergrepen.

Nieuwe Spiegelstraat

De tekst was al vaak heen en weer gegaan. Het dicteren was inmiddels gestopt, hij was alleen nog maar aan het wijzigen, woordjes, zinnen, maar ook hele alinea's die hij op de achterkant van de A4'tjes schreef. Vanaf de voorkant liepen er pijlen naar beneden, naar de hoek rechtsonder, waar 'z.o.z.' stond, en aan de andere kant gingen de pijlen verder, naar boven, naar de nieuwe zinnen, die ingevoegd moesten worden op de plek waarvandaan de pijl vertrokken was. Ik tikte met één hand. De andere had ik nodig om de draad niet kwijt te raken.

Een paar maanden daarvoor had ik leren typen, echt typen, met twee handen, tien vingers, blind.

Ik had gesolliciteerd bij een uitzendbureau, zomaar, op een advertentie in de krant. Ze zochten een secretaresse voor een advocatenkantoor. Nog nooit had ik een sollicitatiebrief geschreven. Ik wist niet eens dat ik secretaresse wilde worden, dat ik een baan zocht, maar je moest toch iets, je moest iets, toch, dus schreef ik een brief, met de hand, driekwart pagina, en ik werd uitgenodigd voor een gesprek, in een kantoor ergens aan de Amstel. Daar zag ik mijn brief weer terug, ondersteboven, op een tafel. Mijn cv lag ernaast, ook handgeschreven. De mevrouw van het uitzendbureau was er snel klaar mee. Een middelbare-schooldiploma, een krantenwijk en twee bijbaantjes in restaurants, ik voelde dat we ons allebei afvroegen waarom ik kwam solliciteren. Ik zag mezelf weer zitten in de bus, zojuist, heen, drie kwartier, en nog een stukje metro. In de straat hierachter

was ik omhooggekomen, straks zou ik er weer naar beneden gaan, terug.

‘Vertel eens wat over jezelf.’

Terwijl ik antwoordde tikte ik met mijn vingers op mijn bovenbeen. Pink, ringvinger, middelvinger, wijsvinger, duim, pink, ringvinger, middelvinger...

Ik weet niet waarom ze me nog een test had laten doen. Misschien wist ze waar de polder op mijn cv lag, schatte ze in hoelang ik erover had gedaan om bij haar te komen, rekende ze uit dat het negen keer zolang was als het gesprek had geduurd, negen keer langer dan ik nodig had gehad om wat over mezelf te vertellen en uit te leggen waarom ik deze baan wilde. *Het lijkt me echt heel leuk.*

Ze had een multomap gepakt. ‘We gaan een testje doen.’

Na het testje zaten we nog steeds niet aan mijn reistijd.

‘Ik kijk het meteen even na.’

Ik had niet door wat ze had willen testen, de vragen hadden willekeurig geleden. Niet moeilijk, dacht ik, maar nu ze met haar pen langs het blaadje gleed, was ik daar ook niet meer zeker van. Straks zat ik weer in de bus.

‘Je hebt er maar eentje fout.’

Ze draaide het blaadje naar me toe. Het was een vraag over geld, hoe je met zo min mogelijk muntjes een bedrag kon betalen. Ik had het geld voor me gezien, van de vijfguldenmunten tot de dubbeltjes en stuivers. Ik snapte dat je met die van vijf moest beginnen. Ik had geteld en gerekend tot het precies uitkwam. Ik begreep niet wat ik fout had gedaan.

‘Wat had het moeten zijn?’

De mevrouw van het uitzendbureau draaide haar antwoordenblaadje om. ‘Dit.’

Ik keek naar haar oplossing. Die was fout. Er waren veel meer munten gebruikt dan ik had gedaan. Ik keek naar de mevrouw. Dat zag ze toch wel?

‘Nee, dat klopt niet.’

De mevrouw keek op.

‘Mijn antwoord is goed.’

Ze keek weer naar het blaadje. Ik zag dat ze rekende, een paar keer. Daarna liep ze naar de deur en stak haar hoofd om de hoek.

‘Die som met dat geld, die had je fout.’

Er verscheen een meneer in de kamer, in pak. Hij rekende ook.

‘Leg eens uit hoe je dat gedaan hebt.’

Ik vertelde dat je met de hoogste moest beginnen, met de vijf-guldenmunt, dan de rijksdaalders, de guldens, en zo door tot de stuivers.

De meneer en de mevrouw van het uitzendbureau luisterden. ‘Zo had ik het nog niet bekeken,’ zei de meneer.

Ik moest op typecursus. Als ik niet met tien vingers kon typen zou ik het nooit redden. Daarna kon ik beginnen.

Mijn eerste klus was in de Nieuwe Spiegelstraat.

Het was turen wat ik deed, naar zijn woorden, naar zijn regels die recht begonnen maar naar het einde toe toch allemaal naar beneden liepen. Ik vond zijn handschrift lastig, net als de verwijzingstekens, die ik nog niet kende. Af en toe las ik hardop voor wat hij had geschreven, in de hoop dat de woorden die ik niet kon lezen er vanzelf uit zouden rollen als ik de zinnen uitsprak, alsof de woorden eromheen die ik wel had ontcijferd, de onleesbare woorden mee zouden trekken, vanuit mijn longen, langs mijn stembanden, mijn mond uit. Soms lukte het, vaker niet. Dan stond ik op, liep naar zijn kamer, een deur verderop, mijn vinger bij het woord dat ik niet kon lezen.

Het was de eerste keer dat ik voor hem werkte. Ik was krap twee maanden bij het kantoor en werd vooral ingezet als vliegende keep, dan weer een paar dagen hier, dan weer een dagje daar. Aan

hem was ik voor een week gekoppeld. Er kwam een waarschuwing bij, van tevoren, dat hij veeleisend was en directief, onprettig om voor te werken, onmogelijk eigenlijk. ‘Succes.’

Op maandagochtend had hij mij een hand gegeven en gevraagd of ik even mee wilde lopen naar zijn kamer.

‘Ik heb een afschuwelijk drukke week voor de boeg. Ik snap niet dat ze mij een uitzendkracht hebben gegeven.’ Hij keek bozig terwijl hij vertelde wat er in het verschiep lag, iets met het Rijksmuseum aan het begin van de week en op vrijdag een zitting over een treinongeluk. ‘En nog duizend andere dingen.’ Mijn vingers tikten een voor een tegen mijn bovenbeen. Ik vroeg me af wanneer ik tekort zou schieten.

‘Wat staat hier?’

Hij nam het blaadje van mij over, zonder mijn vinger. ‘Waar?’
Ik wees. ‘Daar.’

Zelfs als hij het woord had uitgesproken, kon ik het niet altijd lezen.

‘Ik schrijf toch best netjes?’

‘Hm.’

Ik voerde zijn wijzigingen door en legde nieuwe printjes op zijn bureau. Elke volgende versie kwam terug met minder veranderingen, de kantlijnen bleven steeds vaker leeg. Alleen op bladzijde twee verbeterde hij telkens hetzelfde woord. Souterrain. Er stond een streepje met een bolletje erboven tussen de u en de t, in de kantlijn stond hetzelfde streepje-met-bolletje, met daarachter een s. Sousterrain. Hij wilde er sousterrain van maken. Ik zag het Rijksmuseum voor me en dacht aan ruimtes die hoger waren dan de kelder, maar lager dan de begane grond. Ik veranderde het niet. Zo schreef je dat niet.

Na de vijfde ronde met verbeteringen, na vijf keer souterrain, liep ik bij hem naar binnen en legde de blaadjes op zijn bureau.

De eerste sloeg ik om en ik wees naar zijn fout. ‘Het is souterrain, geen sousterrain.’

Hij keek naar mijn vinger, naar wat ik aanwees. ‘Ja, ik zag al dat je het niet begreep. Het is sous, dat is Frans voor onder.’

‘In het Nederlands is het souterrain.’

Hij keek me aan. ‘Je vergist je.’

‘Nee, hoor.’

Hij zei niets, maar keek nog steeds. Zijn blik had iets geamuseerds. Heel even voelde ik twijfel, schoot door me heen dat hij het weleens beter zou kunnen weten. Ik haalde mijn vinger weg en keek terug, net zo geamuseerd. ‘Wedden?’

Ik zou nog eens voor hem werken, een avond die een nacht werd, bijna een jaar later. Ik was al een tijdje geen uitzendkracht meer. Ze hadden me willen houden.

Het was mei 1999, de avond van de Champions League-finale. Ik begreep aan het einde van de middag nog niet hoe erg dat was.

Er was een mailtje rondgegaan met de vraag wie hem die avond kon helpen, met een waarschuwing erbij dat het laat kon worden. Ik drukte op beantwoorden en schreef dat ik kon. Om zes uur liep ik zijn kamer in.

‘Zullen we eerst maar gaan eten?’

Samen liepen we naar de overkant van de gracht. Op de hoek, schuin tegenover zijn kamer, zat een restaurant.

‘Zal ik je voorgaan?’

Aan tafel legde hij uit wat de bedoeling was. Een offerte schrijven, voor de gemeente Amsterdam. Ze zochten een nieuw advocatenkantoor. Als we een beetje doorwerkten, kon hij de tweede helft nog zien.

‘Spiegeltjes en kraaltjes, dat is het vooral.’

Jaren later zou ik hem vertellen dat ik op dat moment niet wist wat dat betekende, spiegeltjes en kraaltjes, maar dat ik het niet had

durven vragen, dat ik alleen een vage notie had gehad dat ik degene wilde zijn die het wel wist, degene blijven die weddenschappen met hem afsloot, zoals in die eerste week. Hij legde het toen, jaren later, alsnog uit. Het was een verhaal over Indië. Halverwege zei ik hem dat ik het ondertussen al eens had opgezocht.

Die avond die een nacht werd had ik het niet opgezocht. Ik tikte en printte, tikte en printte, tikte en printte, tot het af was. Ik kon alles lezen wat hij schreef. De Engelse ploeg won met 2-1 van de Duitse. De Engelsen scoorden twee keer in blessuretijd. Hij vloekte toen hij het hoorde. Ik vroeg niet waarom dat was, om de uitslag of omdat hij de wedstrijd had gemist. Om drie uur 's nachts reden we in zijn vierhoekige auto naar het stadhuis. Hij stapte uit en stopte de offerte in de brievenbus. Daarna bracht hij me thuis.

‘Goed gewerkt.’

‘Graag gedaan.’

De volgende ochtend stond er een fles wijn op mijn bureau, naast mijn computer. De hele dag zag ik mezelf gereflecteerd in het groene glas.

De gemeente had een ander advocatenkantoor in de arm genomen, vertelde hij me twee weken later in het voorbijgaan, een groter kantoor, dat had hij al wel gedacht. ‘Maar aan ons heeft het niet gelegen.’

‘Waar wedden we om?’

Ik keek nog een keer naar het blaadje. Sousterrain. Ik had geen idee. Waar moesten we om wedden? Geld niet, leek me. Een tientje had wat absurds. Meer ook. Het liefst zou ik iets gevast zeggen, maar er schoot me niets te binnen. Ik keek naar de blaadjes op zijn bureau en zag hoe ernaast, in de asbak, zijn sigaret een gat brandde in een peuk. ‘Zeg jij het maar. Het wordt al erg genoeg voor je.’

Hij lachte. Voorbij geamuseerd. 'Een fles wijn?'

Natuurlijk, dat moest het zijn, een fles wijn. 'Ik haal een woordenboek.'

Terug in mijn kamer zocht ik het eerst zelf op. Sousterrain. Ik schrok even. Het stond erin. Toen las ik wat erachter stond. *Plat Amsterdams. Zie sousterrain.*

Met mijn vinger tussen de bladzijden liep ik terug naar zijn kamer. Ik sloeg het woordenboek open en wees het woord aan.

Hij lachte hard.

'Oké, jij wint.'

N200

Het was vrijdagmiddag. Ik zat in zijn vierhoekige auto, achterin. Naast me lag zijn toga.

Hij reed. Voor me zat een kantoorgenoot. We kwamen uit Haarlem, van een zitting, mijn eerste, het treinongeluk, en gingen terug naar kantoor. Ik was een beetje moe. Het was het einde van mijn week voor hem. Het was laat geworden de dag ervoor. Het was elke dag laat geworden. Die ochtend mocht ik mee naar de zitting. Hij had het gebracht als een beloning.

Ik had voor de deur van het kantoor staan wachten, rond achten, samen met de kantoorgenoot. We zouden opgepikt worden. ‘Wat leuk voor je dat je mee mag,’ had de kantoorgenoot gezegd op de stoep.

Voorin werd nagepraat. Wat de officier had gezegd, wat de rechter had gevraagd, hoe zijn pleidooi was gegaan. Ik luisterde. De collega zei dat het goed was gegaan, echt goed, heel goed zelfs.

Hij stak een sigaret op en keek even achterom, naar mij. ‘Hoe vond jij het gaan?’ Hij draaide weer terug, naar de weg, maar ik zag dat hij via zijn achteruitkijkspiegel nog naar me keek.

‘Ik vond je een beetje langdradig.’

Hij draaide zijn hoofd om. ‘Langdradig?’

Ik zag weer iets geamuseerds, iets sousterrainerigs in zijn blik. ‘Ja.’

Even was hij stil.

‘Hoorde je dat?’ Hij keek naar de collega. ‘Ze vond me langdradig.’

Daarna keek hij weer naar voren, nam een trekje van zijn sigaret. ‘Wat was er dan langdradig?’

‘Je viel in herhaling. Toen je voor de tiende keer zei dat het rode sein niet zichtbaar was geweest, vond ik het een beetje saai worden.’

‘Maar dat is precies waar dit allemaal over ging!’ Hij klonk verontwaardigd, maar ik voelde dat hij dat niet was, niet echt, het was gespeeld verontwaardigd.

Ik keek in het achteruitkijkspiegeltje. ‘Denk je dat die rechter achterlijk is?’

‘Je kunt zo iets niet vaak genoeg zeggen.’

‘Moeten mensen jou ook alles tien keer uitleggen voor je iets begrijpt?’

Ik zag hoe de rook schokkend uit zijn mond kwam.

Aan het einde van de middag, tijdens de kantoorbommel, hoorde ik hem een paar keer zeggen: ‘Maar zij vond me langdradig.’ Eén keer keek ik om, naar hem, hield mijn hand voor mijn open mond en deed alsof ik gaapte. Lachend maakte hij een wegwerpgebaar.

Hij won de rechtszaak. De machinist, die bij Hoofddorp door een rood sein was gereden en zo zijn lege stoptrein in de zijkant van een intercity Den Haag-Amsterdam had geboord, werd vrijgesproken. Hij vertelde het me een paar weken later, in de kantine, waar we elkaar tegenkwamen voor de vitrine met broodjes. Er waren er niet veel meer, het was al na lunchtijd.

‘De rechtbank vond me niet langdradig. We hebben de zaak gewonnen.’

‘Gefeliciteerd.’ Ik pakte een broodje en zette het op mijn blad. ‘Maar dat betekent niet dat de rechter je niet langdradig vond. Misschien haal je ondanks en dankzij door elkaar,’ zei ik en ik keek opzij.

Hij grijnsde weer. ‘Jij bent verschrikkelijk.’

Spiegelgracht

Het nieuwe millennium was net begonnen. We zaten in een café op een hoek van twee grachten. Het was een uur of zes en donker buiten. We dronken wijn. Die hadden we nog tegoed, al wist ik niet meer precies waarom. Ergens in onze gesprekken van de laatste tijd was het erin geslopen, hadden we het afgesproken, dat we nog wijn tegoed hadden.

Ik zat vaak op zijn kamer. Vaker dan nodig was. Eigenlijk was het nooit nodig. Sinds de Champions League-finale had ik niet meer voor hem gewerkt. Ik had nu een vaste stek, ergens anders in het gebouw. Wel kwam ik langs, op zijn kamer, om de maatschapsnotulen te brengen, op mijn ronde die langs alle partners liep. De eerste tijd zat zijn exemplaar van de notulen ergens in het midden van mijn stapel en legde ik de blaadjes op zijn stoel als hij er niet was. Zo moest dat. Een stapeltje papier, één keer opgevouwen, met een nietje erdoor en drie letters erop: ELA. Het nietje zei dat de papieren vertrouwelijk waren, de letters gaven aan dat ze voor hem bedoeld waren.

Soms, als hij er wel was, rookten we samen een sigaretje en maakte ik daarna mijn ronde af. Op een gegeven moment werden het twee sigaretjes. Nog wat later stopte ik de blaadjes met ELA onder aan de stapel.

Als ik binnenkwam en hij zat te bellen gebaarde hij dat ik moest blijven, als zijn stoel leeg was, kwam ik later op de dag terug, als hij weg moest, of verder moest, verontschuldigde hij zich uitgebreid. Misschien was het zo begonnen, met een verontschuldiging

en het voorstel om anders een keer naar de kroeg te gaan, als we tijd hadden, als het zo uitkwam, na het werk. Het was onze gesprekken in gesloten, meestal aan het einde, als ik opstond, dat we nog een kroeg tegoed hadden.

Er waren maanden overheen gegaan maar uiteindelijk zaten we er, in een café op een hoek van twee grachten, aan een tafeltje, met twee witte wijn tussen ons in. We waren samen het kantoor uit gelopen. De receptioniste had ons nagekeken en ik had eventjes gedacht: je bent te vroeg, er is nu nog niets te zien, we gaan gewoon naar de kroeg, als kantoorgenoten. En dat deden we ook, we zaten in de kroeg als kantoorgenoten en we praatten een uur tot hij zei: 'Ik kan er nog maar eentje.' Daarna vertelde hij dat hij zo naar huis moest en legde in een moeite door uit hoe het daar was. We praatten als kantoorgenoten, maar ik wist even niet wat ik moest zeggen. Mij schoot alleen de mop te binnen waarin Einstein klaagt dat zijn vrouw hem niet begrijpt, dus zei ik maar dat het goed uitkwam, dat ik ook moest gaan, en zo stonden we een uur en een kwartier later weer buiten. Het was nog te vroeg.

Rustenburgerstraat

Hij zat op mijn bank. Het was laat, tegen middernacht, bijna zaterdag. Er was een kantoorfeest geweest die avond, zoals elk jaar in april. Er was waarschijnlijk nog steeds een kantoorfeest, maar wij waren er niet meer. Wij waren weggaan, naar mijn huis.

Ik had het voorgesteld. ‘Zullen we gaan?’

We hadden op een lange bank gezeten, langs de rand van de dansvloer, en waren met elkaar aan het schreeuwpraten om boven de muziek uit te komen, hij in mijn oor, terwijl ik naar de dansvloer keek, en dan ik in het zijne, terwijl hij naar voren keek, naar de dansende kantoorgenoten. Ik rook dat hij gedronken had, maar zijn zinnen waren helder. Af en toe botste hij met zijn lippen tegen mijn oor aan.

Soms plofte er iemand naast ons neer, hijgend, uitgelaten, dan stopten we even, om door te gaan als we weer met z'n tweetjes waren, zonder de draad kwijt te raken.

‘Ik wil je nog wat vertellen.’

Hij haalde zijn mond bij mijn oor weg, keek me even aan en draaide toen zijn hoofd naar de dansvloer, zijn oor in mijn richting, alsof het nu mijn beurt was om wat te zeggen.

‘Goed,’ zei ik.

Zijn mond kwam terug bij mijn oor.

‘Je bent natuurlijk heel mooi, maar weet je wat veel belangrijker is?’ Dit keer haalde hij zijn mond niet weg. Het was niet mijn beurt. ‘Ik vind je ook zo ontzettend lief.’